

Dítě s Aspergerovým syndromem

Případová studie

Olga Kosičková

Bakalářská práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Olga KOSIČKOVÁ**
Osobní číslo: **H08134**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Dítě s Aspergerovým syndromem – případová studie**

Zásady pro vypracování:

Analýza literárních pramenů a zpracování teoretických východisek
Příprava výzkumu, výběr a charakteristika výzkumného souboru
Provedení výzkumu, metoda kvalitativního rozhovoru, analýza dokumentu
Zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu
Přijetí odpovídajících závěrů
Doporučení pro praxi

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom*. 1. vydání. Praha : Portál, s.r.o, 2005. 208 s. ISBN 80-7178-979-8.

LAWSON, Wendy. *Život za sklem : osobní výpověď ženy s Aspergerovým syndromem*. 1. vydání. Praha : Portál, s.r.o, 2008. 104 s.

THOROVÁ, Kateřina. *Vyjímečné děti : Aspergerův syndrom*. 2. vydání. Praha : Is.n.I, 2007. 80 s. ISBN 978-80-254-6341-3.

JAMES, Ioan. *Aspergerův syndrom : mimořádní lidé - mimořádné výkony*. Praha : Triton, 2008. 199 s. ISBN 978-80-7387-099-7.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha : Portál, s.r.o, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Eva Machů, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **25. ledna 2011**

Termín odevzdání bakalářské práce: **6. května 2011**

Ve Zlíně dne 25. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně .....1.5.2011.....

.....Olga Kosičková.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Abstrakt česky:

Cílem bakalářské práce je zjištění sociálních faktorů ovlivňujících chod rodiny s dítětem s Aspergerovým syndromem. Zhodnoceny budou typické projevy tohoto postižení a jeho působení na rodinu. Analyzovány budou také problémy dítěte ve škole. Důraz bude položen na zpracování případové studie takto postiženého dítěte.

Klíčová slova: Aspergerův syndrom, dítě, rodina, případová studie, postižení

ABSTRACT

Abstrakt ve světovém jazyce:

The aim of the work is to assess the social elements that influenced the family with child with Aspergers syndrome. Analyzed are typical symptoms of this disability and effect on family. Analyzed will be also child problems in school. Emphasis will be placed on an elaborate a case study of children with Asperger syndrome.

Keywords: Aspergers syndrome, child, family, case study, disability

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce paní Mgr. Evě Machů, Ph.D., za odborné rady, připomínky, profesionální vedení a pomoc, které mi poskytla při tvorbě této bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 ASPERGERŮV SYNDROM	13
1.1 VYMEZENÍ TERMÍNU ASPERGERŮV SYNDROM.....	13
1.2 DIAGNOSTIKA ASPERGEROVA SYNDROMU	14
1.2.1 Diagnóza v raném dětství.....	15
1.3 CHARAKTERISTIKA JEDINCŮ S ASPERGEROVÝM SYNDROMEM	15
2 SOCIÁLNÍ CHOVÁNÍ DĚTÍ S ASPERGEROVÝM SYNDROMEM	18
2.1 VZTAH S VRSTEVNÍKY	18
2.2 STRACH ZE ZMĚN	19
2.2.1 Pravidla chování.....	20
2.3 SOCIÁLNÍ INTERAKCE	20
2.4 ZÁJMY A RITUÁLY	21
2.4.1 Rituály	22
2.5 KOGNICE	22
3 EMOCE, VNÍMÁNÍ A ŘEČ DĚTÍ S ASPERGEROVÝM SYNDROMEM	24
3.1 EMOCE A OČNÍ KONTAKT.....	24
3.2 ŘEČ	
3.2.1 Doslovní chápání.....	25
3.2.2 Samomluva.....	25
3.3 CITLIVOST SMYSLŮ	26
3.3.1 Citlivost na zvuky	26
3.3.2 Citlivost na dotek	26
3.3.3 Citlivost ostatních smyslů	27
3.3.4 Synestezie.....	27
II PRAKTICKÁ ČÁST	28
4 POPIS VÝZKUMU	29
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	29
4.2 CÍLE VÝZKUMU	29
4.3 METODOLOGIE A METODY.....	29
4.3.1 Kvalitativní výzkum.....	29
4.3.2 Volný rozhovor	30
4.3.3 Případová studie	31
4.3.4 Analýza dat v případové studii.....	31
4.4 OBJEKT VÝZKUMU.....	31
5 PŘÍPADOVÁ STUDIE	33
5.1 KATEGORIZACE PODLE VĚKU DÍTĚTE	33
5.1.1 Prenatální období a porod	33
5.1.2 Kojenecký a batolecí věk	33
5.1.3 Předškolní vývoj – mateřská škola.....	35
5.1.4 Začátek školní docházky	36
5.1.5 Současnost.....	38

5.2	KATEGORIZACE PODLE SOCIÁLNÍCH FAKTORŮ	39
5.2.1	Reakce rodiny na diagnózu Aspergerova syndromu.....	39
5.2.2	Společné soužití rodiny s dítětem s Aspergerovým syndromem	39
5.2.3	Komunikace dítěte s rodinou a okolím	40
5.2.4	Projevy dítěte na veřejnosti.....	40
5.2.5	Reakce okolí.....	41
6	SHRNUTÍ PŘÍPADOVÉ STUDIE	42
	ZÁVĚR	44
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	45
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	46

ÚVOD

Téma Aspergerův syndrom není ve společnosti zatím příliš známé. Mnoho lidí neví, co pojem Aspergerův syndrom znamená a má pak o lidech s tímto syndromem mylné představy a předsudky, že jsou to lidé sobečtí a že je jejich rodiče nedokázali vychovat. Chtěla bych touto prací podat co nejvíce informací o tomto problému, prakticky ukázat, jaký je život s člověkem, který má Aspergerův syndrom a ukázat společnosti, že tito lidé nejsou nevychovaní, ale velice citliví a vnímaví lidé, kteří jen potřebují trochu pochopení od druhých.

Chci upozornit, jak hluboce je rodina těmito problémy zasažena, jaké situace přináší společné soužití, na co všechno musí brát rodina ohled, jak moc musí být tolerantní a trpělivá, do jaké míry se rodiče musejí dítěti s Aspergerovým syndromem přizpůsobit a podřídit, jaké je třeba vytvořit podmínky pro život dítěte, jak moc se musejí omezovat ve svých pracovních i volnočasových potřebách a v neposlední řadě sleduji, jak se vyvíjí vztah mezi sourozenci.

V první kapitole teoretické části se zabývám vymezením Aspergerova syndromu, jak se tento syndrom diagnostikuje a uvádím zde obecnou charakteristiku dětí s Aspergerovým syndromem.

Druhá kapitola pojednává o sociálním chování těchto dětí. Rozebírám zde vztahy s vrstevníky, strach ze změn, potřebu jistoty a stálosti, potřebu přesného dodržování určených pravidel a sociální interakci těchto dětí ve společnosti. Další velmi zajímavou podkapitolou jsou rituály a zájmy dítěte s Aspergerovým syndromem.

Třetí kapitolu jsem věnovala emocím, řeči a citlivosti smyslů u dětí s Aspergerovým syndromem. Emoce u druhých lidí v nich vyvolávají zmatek, nedokážou navazovat oční kontakt. Mnoho dětí s Aspergerovým syndromem trpí samomluvou a má mnoho problémů s chápáním některých výrazů druhých lidí nebo je naopak chápe přímo doslovně a nerozumí tak vtipům, sarkasmu nebo slovním hříčkám. V podkapitole nazvané citlivost smyslů zkoumám citlivost na dotek, na zvuky, citlivost ostatních smyslů a synestezii.

Praktickou část jsem věnovala případové studii, kde jsem použila kvalitativní výzkum, metodu kvalitativního rozhovoru. Nemám možnost se s Petrem často stýkat, pozorovat jeho vývoj, navázat s ním bližší osobní kontakt. Nebydlíme ve stejném městě, Petr zde má babičku a dědečka a matka s ním od útlého dětství rodiče často navštěvuje. Zvolila jsem

tedy metodu kvalitativního rozhovoru s matkou a babičkou chlapce. Otázky se budou týkat jeho psychických projevů, zvládání každodenních situací rodiči, finanční stránky rodiny a také chci sledovat, jaké problémy přináší rodině často nepřiměřené reakce okolí na chlapcovo odlišné chování.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ASPERGERŮV SYNDROM

V první kapitole se zabývám vymezením pojmu Aspergerův syndrom, základními klinickými příznaky, diagnostikou a uvádím zde základní charakteristiku jedinců s Aspergerovým syndromem.

1.1 Vymezení termínu Aspergerův syndrom

Jedna z nejčastějších poruch autistického spektra se nazývá Aspergerův syndrom. První definici této diagnózy uvedl v roce 1944 Hans Asperger, německý psycholog, který působil ve Vídni jako dětský lékař. Vypozoroval soubor schopností a specifické vzorce chování, které se projevily především u chlapců. Jedná se o specifické projevy jako je nedostatečná schopnost vcítění se, omezená schopnost navazovat a udržet si přátelství, jednostranná konverzace bez potřeby odezvy, dlouhé monology o svém vlastním zájmu a intenzivně prožívané záliby.¹ Dále Hans Asperger vypozoroval poruchu společenské přizpůsobivosti, nouzi o vyjadřovací prostředky a gesta a nedostatek smyslu pro humor.²

Většina lidí s Aspergerovým syndromem má normální intelekt a jejich životní perspektiva je velmi nadějná.³ Bohužel najdou se i jedinci, kteří zůstanou na svém okolí plně závislí po celý život. Jiní naopak udělají úspěšnou kariéru, najdou si přátele a někteří se dokonce ožení či provdají.

Poprvé tento pojem použila Lorna Wingová, která jej uvedla ve své odborné publikaci v roce 1981.

Základní klinické příznaky Aspergerova syndromu dle Wingové⁴:

- Nedostatek empatie
- Jednoduchá, nepřiléhavá a jednostranná interakce

---

¹ ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005.

² JAMES, Ioan. *Aspergerův syndrom: mimořádní lidé - mimořádné výkony*. Praha: Triton, 2008. 199 s. ISBN 978-80-7387-099-7.

³ LAWSON, Wendy. *Život za sklem: osobní výpověď ženy s Aspergerovým syndromem*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2008. 104 s.

⁴ ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005.

- Omezená, případně neexistující schopnost navazovat a udržet si přátelství
- Pedantsky přesná, jednotvárná řeč
- Nedostatečná neverbální komunikace
- Hluboký zájem o specifický jev či předměty
- Nemotornost, nepřírozené pozice

1.2 Diagnostika Aspergerova syndromu

Přesné určení diagnostiky každého dítěte je založeno na kvalitním pozorování, na dobré znalosti obvyklých projevů jednotlivých poruch, na porovnání projevů dítěte s očekávanou sociální a komunikační kompetencí s ohledem na mentální úroveň. Velmi užitečné mohou být i dotazníky pro rodiče či strukturované rozhovory, ty mohou lépe zaměřit pozornost na projevy dítěte a částečně usnadnit diagnostiku.⁵ Klinickou diagnózu však nahradit nemohou.

Mnoho rodičů dětí s autismem se začne obávat o zdravý vývoj svých dětí již od prvního roku jejich života. Jedná se o problémy jak v komunikaci, tak v navazování vztahů s matkou a blízkou rodinou.⁶

Vždy je důležitá spolupráce psychologa, pediatra, neurologa, dětského psychiatra, logopeda, foniatra, rehabilitačních pracovníků a speciálních pedagogů. Důležitá je anamnéza rodinná, protože genetický základ v řadě případů hraje určitou roli. Závěry vyšetření musí dávat přímá vodítka pro terapii a pro určení nejlepšího způsobu vzdělávání dítěte.⁷ Výchova dětí s Aspergerovým syndromem je velmi náročná a důležitá je citová opora rodičů. Těm je třeba pomoci vytvořit si realistická očekávání a klást na dítě přiměřené požadavky.⁸

---

⁵ KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Autismus VII. Diagnostika poruch autistického spektra*. [Metodická příručka IPPP.] Praha, 2003.

⁶ LAWSON, Wendy. *Život za sklem: osobní výpověď ženy s Aspergerovým syndromem*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2008. 104 s.

⁷ HRDLIČKA, M., KOMÁREK, V. (Eds.). *Dětský autismus*. Praha: Portál, 2004.

⁸ THOROVÁ, Kateřina. *Vyjímečné děti: Aspergerův syndrom*. 2. vydání. Praha: [s. n.], 2007. 80 s. ISBN 978-80-254-6341-3.

1.2.1 Diagnóza v raném dětství

Rozhodující a velmi důležitá pro diagnostiku Aspergerova syndromu je porucha sociální interakce. Od raného dětství je možné zachytit zejména poruchy neverbální komunikace. Dítě není schopno přiměřeně používat oční kontakt, gesta v sociální interakci, nedodržuje adekvátní tělesný odstup.⁹ Nápadné jsou neobvyklé reakce na emoce druhých lidí, častý je nezájem o pocity druhých a především nedostatečná schopnost přizpůsobit své chování sociálnímu kontextu. Děti s touto poruchou někdy v útlém věku obtížněji navazují i vztah k rodičům a jejich vazba na rodiče je někdy ambivalentní.¹⁰ Závažnější je však porucha ve vztazích vrstevnických. Mladší děti často neprojevují zájem o hru s druhými dětmi, ale i v pozdějším věku téměř úplně chybí skutečné přátelské vztahy s vrstevníky.

1.3 Charakteristika jedinců s Aspergerovým syndromem

Děti s Aspergerovým syndromem bývají často považováni svým okolím za velmi výstřední a zvláštní. Dalo by se říci, že žijí tak trochu ve svém světě, který zůstává pro druhé často nepochopený. Tyto děti však jen hůře chápou svět kolem sebe.¹¹ Jejich chování se může někdy zdát jako sobecké nebo egocentrické a trochu zvláštní či divné. Někteří lidé se na jedince s Aspergerovým syndromem dívají jako na emočně nevyzrálé osoby, sebestředné a emocionálně závislé.

Pro tyto děti je typické, že se intenzivně zajímají jen o jednu činnost. Mají svůj specifický a vyhraněný zájem, kterému jsou schopni věnovat veškerý volný čas.¹² Jsou-li nějakým tématem zaujaté, jsou schopné o něm hovořit celé hodiny, sbírat informace a pečlivě je zapisovat do tabulek. Vyjadřují se přitom velice odborně a spisovně. Mají ohromnou paměť, dokážou se intenzivně soustředit, ovšem jen na věci, které je zajímají. Naopak nemají motivaci učit se něco nebo o něčem, co je nezajímá a neoslovuje.

---

⁹ HRDLIČKA, M., KOMÁREK, V. (Eds.). *Dětský autismus*. Praha: Portál, 2004.

¹⁰ ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005.

¹¹ LAWSON, Wendy. *Život za sklem: osobní výpověď ženy s Aspergerovým syndromem*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2008. 104 s.

¹² JELÍNKOVÁ, M. *AUTISMUS II. – Problémy v sociálních vztazích dětí s autismem*. Praha: IPPP ČR. 2000.

Komunikace je dalším problémem pro děti s Aspergerovým syndromem – a to jak komunikace verbální, tak hlavně neverbální. Mají problém s navazováním očního kontaktu a s používáním a porozuměním gest. Když mluví s druhou osobou, většinou se jí do očí nedívají. A když se snaží do očí dívat, nedokážou se plně soustředit na to, co druhá osoba říká. Je pro ně neskutečně složité spojit tyto dvě věci dohromady.

Další typickou charakteristikou ohledně komunikace je neobvyklý tón hlasu a způsob mluvy, pedantské vyjadřování a doslovné chápání. Každý výrok chápe doslovně, nedokáže si uvědomit skrytý nebo implicitně daný výraz. Stejně tak nedokážou rozpoznat sarkasmus, předstírání nebo lež.¹³ Jejich řeč je velmi chudá na intonaci, na přízvuky, rytmus i melodii. Mají jedinečnou schopnost vytvářet nová slova či novotvary.

Děti s Aspergerovým syndromem jsou velmi nápadné svojí samomluvou.¹⁴ Samomluva jim pomáhá urovnat si své vlastní myšlenky a některým slouží jako uklidňující prostředek. Někdy jsou však do své samomluvy natolik ponořené, že nedokážou vnímat okolí.

Tyto děti potřebují ve svém životě řád a pořádek. Mají rády ve svém životě přesně daná pravidla, která jim pomáhají se ve světě zorientovat. Mají problém přizpůsobovat se změnám v každodenním životě, chtějí mít všechny věci na svých místech, neradi se stěhují nebo cokoli přemísťují. Vstávají i chodí spát ve stejnou dobu, mají svůj denní režim, který ochotně a přísně dodržují.¹⁵

Další charakteristikou, která je pro tyto děti typická, je nízká pružnost myšlení.¹⁶ Nedokážou se poučit z vlastních chyb, neumí změnit názor nebo přijmout názor někoho druhého jako lepší variantu. Stále trvají na svém, nedokážou připustit, že by se mohli mýlit.

Velmi důležitým bodem je citlivost smyslů. Tyto děti bývají velice citlivé na doteky, zvuky, intenzitu světla, barvy a vůně. Na nízkoprahovou bolest a změny teplot však téměř

---

¹³ VERMEULEN, P. *Autistické myšlení*. Praha: Grada, 2006.

¹⁴ HRDLIČKA, M., KOMÁREK, V. (Eds.). *Dětský autismus*. Praha: Portál, 2004.

¹⁵ THOROVÁ, Kateřina. *Vyjímečné děti: Aspergerův syndrom*. 2. vydání. Praha: [s. n.], 2007. 80 s. ISBN 978-80-254-6341-3.

¹⁶ VERMEULEN, P. *Autistické myšlení*. Praha: Grada, 2006.

nereagují. Mezi zvuky, na které jsou děti s Aspergerovým syndromem citlivé, patří náhlé a nečekané zvuky jako je zvonění telefonu nebo štěkot psa, dalšími zvuky jsou vysoké tóny s dlouhým trváním, mezi které patří zvuk kuchyňských přístrojů nebo zvuk vysavače a posledními zvuky jsou matoucí zvuky. Jedná se o směsici zvuků, které se objevují tam, kde je shromážděno hodně lidí.

Dále se objevuje citlivost na doteky, zejména na hlavě, citlivost na chuť a složení jídel, na zrakové podněty a citlivost na pachy. Velmi zajímavá je u těchto jedinců synestezie.¹⁷ Jedná se o velmi vzácný jev, kdy jedinec přijímá vjem jedním smyslovým systémem, ale prožitek se odehrává v jiném. Nejběžnější je tzv. barevné slyšení, kdy jedinec vidí barvy vždy, když zaslechne nějaký zvuk.

---

¹⁷ ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005. Str. 21

2 SOCIÁLNÍ CHOVÁNÍ DĚTÍ S ASPERGEROVÝM SYNDROMEM

V dnešní společnosti většina lidí hodnotí druhé podle toho, jak vypadají, jak se chovají a jak mluví. Dítě s Aspergerovým syndromem se na první pohled nijak neodlišuje od jiných dětí – nemá žádné tělesné nápadnosti. Avšak netypické sociální chování jedinců s Aspergerovým syndromem přímo bije do očí.¹⁸

„Nejvážněji postižené děti jakoby nerozlišovaly živé od neživého, mnohdy jakoby si vůbec neuvědomovaly přítomnost druhých lidí. Zacházejí s lidmi jako s předměty, např. ruku dospělého užívají stejným způsobem jako jakýkoliv jiný nástroj, uchopí ji a přitáhnou si žádaný předmět, odstrčí nohu druhého dítěte stejně jako jakoukoliv jinou překážku, na příchod či přítomnost druhých zřetelnějším způsobem nereagují.“¹⁹

Tyto děti mívají obtíže v dodržování běžných sociálních norem, spolužáci je odmítají, posmívají se jim, což těžce snášejí. Vzniká sociální úzkost, která se přenáší i na styk s cizími lidmi. Některé děti se různým sociálním situacím vyhýbají, někdy jsou mutistické.²⁰ Tento jev je charakterizován neschopností nebo neochotou dítěte mluvit v určitém prostředí nebo s určitými lidmi, i když v jiné situaci je schopnost komunikace normální. Děti se selektivním mutismem jsou velmi stydlivé a velmi přecitlivělé. V domácím prostředí se však chovají zcela normálně, pouto k rodičům není narušeno, jejich zájmy jsou sofistikovanější, mívají neobvyklou fantazii.

2.1 Vztah s vrstevníky

Dítě s Aspergerovým syndromem působí na své okolí jako samotář, který nepotřebuje společnost druhých lidí. Působí na druhé dojemem, že si vystačí zcela samo. Některé děti opravdu chtějí být samy, do aktivit s druhými dětmi se raději nezapojují, mohou u nich

---

¹⁸ JAMES, Ioan. *Aspergerův syndrom: mimořádní lidé - mimořádné výkony*. Praha: Triton, 2008. 199 s. ISBN 978-80-7387-099-7.

¹⁹ KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Autismus VII. Diagnostika poruch autistického spektra*. [Metodická příručka IPPP.] Praha, 2003. Str. 4.

²⁰ KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Autismus VII. Diagnostika poruch autistického spektra*. [Metodická příručka IPPP.] Praha, 2003. Str. 4.

vzniknout až záchvaty paniky, když jsou nuceni zúčastnit se skupinových her.²¹ Někdy vyhledávají společnost výrazně starších osob, protože jim připadají na vyšší inteligenční úrovni. Jiné děti by se do společných her rády zapojily, ale jsou schopné spolupracovat s druhými jen do té doby, kdy ostatní přesně respektují jejich pravidla. Když se zapojí do hry s ostatními, stávají se z nich neúprosní diktátoři, nařizují druhým, co přesně mají dělat a jak.

Pro děti s Aspergerovým syndromem platí přísloví: „*Dva je společnost a tři je dav.*“²² Tyto děti nemají rády početnější skupiny lidí, spíše se stáhnou do sebe a neprojevují se. I přátelství udržují spíše na povrchnější rovině, nedokážou se otevřít druhým lidem, neumějí správně reagovat na požadavky rozvíjejícího se přátelství. Jsou klidní a spokojení v přítomnosti jednoho přítele.

2.2 Strach ze změn

Děti s Aspergerovým syndromem se aktivně brání jakékoliv změně v denním režimu, nechtějí nové oblečení, nechtějí nic měnit v prostředí, kde žijí. Vyžadují přesné dodržování ustálených rituálů. Dává to jejich životu řád a smysl.

*„Realita je pro člověka s Aspergerovým syndromem matoucí, nepřehledná, vnímají ji jako proud událostí, lidí, míst, zvuků a zrakových vjemů. Mají pocit, že nikde nejsou přesně vymezené hranice, že věcem chybí řád a i význam. Většinu dne trávím tím, že se snažím přijít na kloub věcem kolem sebe. Proto mi rutinní činnosti, přesně vymezené časy a zavedené cesty hodně pomáhají, jinak bych kolikrát nevěděla, kde jsem. Vnášejí mi řád do světa chaosu.“*²³

Pro tyto děti je nesmírně těžké učit se něčemu novému, neznámému. Mnoho dětí nedokáže pochopit otázku dočasnosti a smrti.²⁴ Vždy je zaskočí nebo překvapí, když něco skončí.

---

²¹ JELÍNKOVÁ, M. *AUTISMUS II. – Problémy v sociálních vztazích dětí s autismem*. Praha: IPPP ČR. 2000.

²² ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005.

²³ ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005.

²⁴ VERMEULEN, P. *Autistické myšlení*. Praha: Grada, 2006.

Neumí si vysvětlit, jak něco, co před chvílí bylo, už není a nikdy se nevrátí. Taková představa je děsivá, dokonce může vyvolat stres, depresi nebo úzkost či dokonce paniku.

2.2.1 Pravidla chování

Děti s Aspergerovým syndromem si neuvědomují tzv. „nepřepsaná pravidla chování“. Proto někdy dělají nebo říkají věci, které druhé urážejí nebo zlobí. Tyto děti mají velmi výstižné a zároveň pravdivé poznámky a narážky, které nejsou v dané situaci velmi vhodné. Mohou přivést druhé do rozpaků a někdy mohou dokonce urazit.²⁵ Děti s tímto syndromem to však nemyslí zle, prostě jen řekly pravdu a vůbec si neuvědomily, že by tím mohly někomu ublížit.

Pokud jsou dítěti určitá pravidla vysvětlena, trvá na jejich přesném a dokonalém dodržování. Ale ani ono samo nedokáže tato pravidla porušit a upřímně vždy přizná pravdu.

2.3 Sociální interakce

Aspergerův syndrom se od dětského autismu liší nepřítomností těžké poruchy řeči. Pozorujeme v ní typické nápadnosti, někdy dítě opakuje slova nebo dlouhé výroky, které dříve zaslechlo, opakuje je velmi přesně, také přesně napodobuje melodii a intonaci – jde o tzv. odloženou echolálii. U dětí s mírnějším stupněm postižení nebývá později řeč artikulačně nijak nápadná, dítě však pronáší dlouhé monology bez ohledu na druhé, stavba vět bývá formální až pedantická. Bývá dost narušené porozumění řeči. Dítě chápe vše, co je mu řečeno doslovně, nerozumí abstrakci, metaforám, humoru a ironii.²⁶

Hlavním znakem Aspergerova syndromu je porucha sociální interakce.²⁷ Dítě není schopné používat oční kontakt, gesta, nedodržuje tělesný odstup. Zvláště nápadné jsou reakce na emoce druhých lidí, nezáměr o pocity druhých, mladší děti neprojevují zájem o hru a kontakt s druhými dětmi. Bývají jinými dětmi odmítány, protože jejich pokusy sblížit se

---

²⁵ ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005. Str. 36.

²⁶ KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Autismus VII. Diagnostika poruch autistického spektra*. [Metodická příručka IPPP.] Praha, 2003. Str. 23.

²⁷ JELÍNKOVÁ, M. *AUTISMUS II. – Problémy v sociálních vztazích dětí s autismem*. Praha: IPPP ČR. 2000.

bývají neobratné, naivní nebo dokonce agresivní. Dochází proto k sociálnímu stahování se, k depresím. Bylo zjištěno, že genetická složka hraje u Aspergerova syndromu větší roli než u dětí s infantilním autismem. Proti průměru rodiny je inteligence dítěte mírně snížena, ale při této diagnóze má být v hraničním pásmu široké normy, což většinou zpravidla bývá.²⁸ Děti mívají vyhraněné zájmy – převážně technické (stroje, počítače, jízdni řády). Tady mívají velké znalosti, nerozlišují však podstatné od méně důležitého. Nabídneme-li jim možnost získat informace v jiných oblastech, je velmi těžké je zaujmout.

2.4 Zájmy a rituály

Pro mnoho dětí s Aspergerovým syndromem je typické, že mají svou vyhraněnou zálibu. Tato záliba se pro dítě stává naprostou prioritou v jeho životě, dítě jí věnuje každou volnou chvíli. Od jeho zájmu ho nikdo neodradí, nepomůže přemlouvání ani přesvědčování rodičů. Dítě se dokáže propracovat k neuvěřitelně dokonalým znalostem, o své zálibě má odborné až encyklopedické znalosti. Děti si vytvářejí sbírky nejrůznějších věcí a mají zájem o nejrůznější oblasti vědy, kultury, sportu i umění.

Těmito zájmy si děti s Aspergerovým syndromem často dokazují svou inteligenci. Mnoho dětí má strach, že si o nich druzí myslí, že jsou hloupí. Proto používají odborné výrazy, kterým druhé děti nerozumějí.

Někdy tyto zájmy slouží ke zvyšování sebevědomí při konverzaci.²⁹ Děti s Aspergerovým syndromem bývají v komunikaci nejistí a mnohdy neumí nalézt správná a vhodná slova. Když však mluví o svém zájmu, mají naprostý přehled a pociťují určitou jistotu při rozhovoru.

Často jim jejich zájem přináší radost a je pro ně příležitostí k odpočinku, protože probíhá přesně podle jejich pravidel. Vyhýbají se tak stresu, který jim přináší sociální kontakt. Jsou ve svém prostředí, kde se cítí bezpečně a pohodlně si tak odpočinou. Někdy má záliba dokonce terapeutické účinky.³⁰

---

²⁸ KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Autismus VII. Diagnostika poruch autistického spektra*. [Metodická příručka IPPP.] Praha, 2003. Str. 24.

²⁹ RICHMANN, S. *Výchova dětí s autismem*. Praha: Portál, 2006.

³⁰ ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005. Str. 97.

„Jedinec s Aspergerovým syndromem někdy nemívá v životě příliš mnoho radostí, proto se tolik drží objeveného zájmu. Dokáže mu přinášet tolik radosti, až z ní doslova hopsá nadšením.“³¹

2.4.1 Rituály

Mnoho rituálů a rutinních činností pomáhají těmto dětem k zvládnání jejich každodenního života. Svět kolem nás jim připadá chaotický, bez pravidel a bez přesně daného řádu. Děti s Aspergerovým syndromem si proto vytvářejí vlastní pravidla a rituály, které jim pomáhají najít klid v jinak stresujícím světě.

Některé rituály dětí s Aspergerovým syndromem ostatní lidé dokážou pochopit, avšak některé jsou pro druhé téměř nepochopitelné. Některé děti si řadí knížky v knihovně podle abecedy a každý den kontrolují, jestli s nimi nikdo nehýbal, jiné děti zase potřebují dodržovat přesné postupy při ranní nebo večerní hygieně. Nesnesou ve svém životě žádné změny a tyto rituály jim velice pomáhají.

2.5 Kognice

Kognicí rozumíme proces myšlení jako takový, učení, paměť a představivost.

Mysl jedinců s Aspergerovým syndromem je velice pozoruhodná. Nejvíce jim vyhovují fakta, nedokážou pochopit složité vztahy a složitě propracovaný klam prostě přesahuje jejich chápání. Jedná se o tzv. „slepotu mysli“. Jedinec s Aspergerovým syndromem si dokáže vysvětlit, co prožívá druhý člověk a nad čím zrovna uvažuje, ale chybí mu „spojitost“. To znamená, že tento jedinec nedokáže posoudit, jaké informace, dovednosti či znalosti má v dané situaci využít.³²

„Když takové dítě vezme druhému dítěti bez dovolení hračku a pak se se ho zeptáte, co podle něj ono dítě prožívalo a jak se cítí, sice dokáže odpovědět správně, ale zdá se, že v okamžiku, kdy kamarádovi hračku vzalo, si tuto skutečnost vůbec neuvědomovalo. Správný odhad situace tudíž mělo k dispozici, ale nepovažovalo ho za adekvátní situaci.“³³

---

³¹ ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005.

³² VERMEULEN, P. *Autistické myšlení*. Praha: Grada, 2006.

³³ ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005.

Děti s Aspergerovým syndromem se vyznačují ohromnou dlouhodobou pamětí. Pamatují si určité události do nejmenších detailů nebo dokonce celé stránky knih. Určité momenty si dokážou vybavit i po několika letech.³⁴

Tyto děti mají dále mnoho problémů s pružností myšlení.³⁵ Nejsou kreativní, objeví-li se nějaký problém, mají tendenci ho řešit stále jen jedním způsobem, který jim někdo poradil. Nedokážou si přiznat selhání, ale nedokážou se poučit z vlastních chyb. Děti se často nepoučí ani z důsledků. Při diskusích trvají na svém a neumí přijmout názor druhých, i když samy vědí, že jejich názor není správný.

---

³⁴ JAMES, Ioan. *Aspergerův syndrom: mimořádní lidé - mimořádné výkony*. Praha: Triton, 2008. 199 s. ISBN 978-80-7387-099-7.

³⁵ VERMEULEN, P. *Autistické myšlení*. Praha: Grada, 2006.

3 EMOCE, VNÍMÁNÍ A ŘEČ DĚTÍ S ASPERGEROVÝM SYNDROMEM

Emoce jsou u dětí s Aspergerovým syndromem velmi komplikované a pro děti samotné působí velký zmatek a chaos. Emoce druhých lidí jim zůstávají záhadou, chápou sice, že druzí nějaké emoce mají, ale neumějí si vysvětlit jaké a proč.

V této kapitole se kromě emocí zabývám i řečí u dětí, které mají Aspergerův syndrom a jejich citlivostí. Tyto děti bývají velmi citlivé na zvuky, doteky a různé chutě.

3.1 Emoce a oční kontakt

Pro děti s Aspergerovým syndromem je neuvěřitelně těžké navazovat při rozhovoru oční kontakt. Když na ně mluví někdo druhý, nedokážou se mu dívat do očí, protože se soustředí na jeho slova. Pokud se pokusí navázat oční kontakt, v tom okamžiku se přestanou soustředit na rozhovor. Nedokážou dělat obě věci najednou. Dále je pro tyto děti nepopsatelně těžké pochopit, že z očního kontaktu lze vyčíst duševní a citové rozpoložení druhého. Nedokážou si totiž vysvětlit, co znamenají výrazy ve tváři druhých a co všechno se dá vyčíst z pouhého pohledu. Děti s Aspergerovým syndromem tohle nevidí a nedokážou pochopit.

Jedna dívka popisuje v knize od T. Attwooda³⁶ své problémy s očním kontaktem jako velmi stresující. Opravdu se snažila dívat se při hovoru druhým lidem do tváře, ale vždy to vydržela jen chvíli a stálo ji to hodně sil. Když se jí to na chvíli podařilo, lidé jí říkali, že měli pocit, jakoby se nedívala na ně, ale skrze ně.

Mezi hlavní charakteristiky Aspergerova syndromu se řadí nepřítomnost empatie.³⁷ Neznamená to však, že by se dítě s tímto syndromem nezajímalo o druhé nebo bylo sobecké, jen ho emoce druhých matou, nedokáže si je vysvětlit. Lidé při rozhovoru mění výrazy obličeje, z jejich výrazu lze vyčíst mnoho pocitů a emocí, ale lidé s Aspergerovým syndromem mají při rozhovoru téměř kamennou tvář. Nepoznají, co znamenají změny v obličeji ani gesta druhých, a proto na ně nijak nereagují.

---

³⁶ ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005.

³⁷ JELÍNKOVÁ, M. *Autismus III. Problémy s představitostí dětí s autismem*. Praha: IPPP, 2001.

3.2 Řeč

Aspergerův syndrom se od dětského autismu liší nepřítomností těžké poruchy řeči. Pozorujeme v ní typické nápadnosti, někdy dítě opakuje slova nebo dlouhé výroky, které dříve zaslechlo, opakuje je velmi přesně, také přesně napodobuje melodii a intonaci – jde o tzv. odloženou echolálii.³⁸ U dětí s mírnějším stupněm postižení nebývá později řeč artikulačně nijak nápadná, dítě však pronáší dlouhé monology bez ohledu na druhé, stavba vět bývá formální až pedantická.

Často bývá dost narušené porozumění řeči. Dítě chápe vše, co je mu řečeno doslovně. Bohužel, někdy se stane, že si člověk neuvědomí, že tyto děti chápou výroky příliš doslovně a může tak lehce dojít k nedorozumění. Děti s Aspergerovým syndromem nerozumí abstrakci, metaforám, humoru ani ironii.

3.2.1 Doslovní chápání

U dětí s Aspergerovým syndromem je typické, že výroky druhých lidí chápou doslovně. K takovým výrokům patří např. „Ztratil jsi řeč? Netahej mě za nos. Dokázal by zabíjet pohledem.“ Takové výroky tyto děti nechápou, nedokážou si je vysvětlit. Stejně tak nechápou sarkasmus, ironii a slovní hříčky.³⁹ Nedokážou poznat, když se jim snaží někdo lhát a ani nechápou, proč by to někdo dělal.

3.2.2 Samomluva

Všechny děti velmi často uvažují nahlas, to je ale však v pozdějším věku přejde. Děti s Aspergerovým syndromem uvažují nahlas i v dospělosti. Nejedná se u nich o duševní nerovnováhu, ale samomluva jim pomáhá srovnat si jejich vlastní myšlenky, orientují se v tom, co jim druhý člověk říká a někdy slouží jako uklidňující prostředek.⁴⁰

---

³⁸ KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Autismus VII. Diagnostika poruch autistického spektra*. [Metodická příručka IPPP.] Praha, 2003. Str. 24.

³⁹ ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005. Str. 77.

⁴⁰ ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005. Str. 81.

3.3 Citlivost smyslů

Mnoho dětí s Aspergerovým syndromem je velice citlivých až přecitlivělých na některé zvuky, doteky na určitá místa, na složení některých jídel a na pachy. Tato citlivost může být vysvětlována tím, že bývá zasaženo více smyslů najednou a dítě tak vnímá běžné podněty jako neúnosné a může na ně reagovat přehnaně citlivě až agresivně.⁴¹ Někdy tento silný podnět nebo jen očekávání, že se určitý podnět může objevit, dokáže u dítěte vyvolat velmi silnou až nezvladatelnou úzkost či paniku.

3.3.1 Citlivost na zvuky

Mnoho dětí s Aspergerovým syndromem je citlivých na určité zvuky. Mezi takové zvuky patří štěkot psa, zvuk sirény, přelidněná místa, manipulace s polystyrenem, pískavý zvuk fixů při kreslení, silné rány kladivem, kuchyňské přístroje a zvuk fénu. Některé tyto zvuky jsou pro tyto děti skoro nesnesitelné a mnoho dětí se snaží utéct co nejdál od nepříjemného zvuku.⁴²

Dětem často k překonání nějakého zvuk pomáhá polohlasné hučení, nebo když se intenzivně soustředí na určitý předmět. Některým zvukům se však nedá vyhnout a tyto zvuky mohou u dětí vyvolat dlouhodobý stres.

3.3.2 Citlivost na dotek

Dětem s Aspergerovým syndromem nejčastěji vadí doteky na hlavě, nadloktí a dlaních. Některým vadí intenzita doteku, některým vadí určité druhy materiálů. Mívají často velmi omezený šatník, protože jsou ochotní nosit jen určitou věc, určitý materiál. Mnoho dětí s tímto syndromem nedokážou pracovat s plastelínou nebo odmítá malovat prsty namočenými v barvě.⁴³

---

⁴¹ JELÍNKOVÁ, M. *Autismus III. Problémy s představivostí dětí s autismem*. Praha: IPPP, 2001.

⁴² ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005.

⁴³ ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005.

3.3.3 Citlivost ostatních smyslů

Mezi další citlivost patří citlivost na chuť a složení jídel, na zrakové podněty, na pachy a citlivost na bolest a teplotu. Může zde patřit citlivost na koření v jídlech, na intenzitu světla, na různé vůně či pachy. Na teplotu a bolest téměř nereagují. Mají velmi nízký práh bolesti.

„Často přemýšlím, jestli lidé s Aspergerovým syndromem oceňují barvy, chutě, zvuky a materiály více než lidé zdraví. Možná existuje způsob, jak tohoto talent a bystřejší smysly využít. Je jasné, že lidé s Aspergerovým syndromem už tohoto daru využívají a znají radost, kterou jim přináší, ale radost se velmi rychle změní ve frustraci a vztek nebo smutek a strach, když jim ostatní nerozumějí.“⁴⁴

3.3.4 Synestezie

Jedná se o velmi vzácnou poruchu, která se často vyskytuje u jedinců s Aspergerovým syndromem. Projevy synestezie jsou různé, ale nejčastějším druhem je tzv. barevné slyšení, kdy jedinec vždy, když zaslechne nějaký zvuk, uvidí barvy. Ale mohou se smísit i jiné smysly. Obecně se dá říct, že dotyčný jedinec přijímá vjem jedním smyslovým systémem, ale prožitek se odehrává v jiném smyslovém systému.⁴⁵

---

⁴⁴ LAWSON, Wendy. *Život za sklem: osobní výpověď ženy s Aspergerovým syndromem*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2008. 104 s. str. 15.

⁴⁵ ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 POPIS VÝZKUMU

4.1 Výzkumný problém

V mé bakalářské práci chci prozkoumat a zároveň porozumět typickým projevům hyperaktivního dítěte kombinované s Aspergerovým syndromem, odkrýt jeho odlišný způsob vnímání světa, neschopnost porozumět vlastním pocitům, popsat poruchy sociální komunikace, neschopnost přizpůsobit se, také typické reakce a projevy na veřejnosti.

Chci prozkoumat, jak hluboce je rodina těmito problémy zasažena, jaké situace přináší společné soužití, na co všechno musí brát rodina ohled, jak moc musí být tolerantní a trpělivá, do jaké míry se rodiče musejí dítěti s Aspergerovým syndromem přizpůsobit a podřídit, jaké je třeba vytvořit podmínky pro život dítěte, jak moc se musejí omezovat ve svých pracovních i volnočasových potřebách a v neposlední řadě sleduji, jak se vyvíjí vztah mezi sourozenci.

Problematika Aspergerova syndromu mě osobně velmi zaujala. Zjistila jsem, že rodina s chlapcem, u kterého byl diagnostikován Aspergerův syndrom, často navštěvuje sousedy, kteří jsou prarodiči tohoto chlapce, ihned jsem je oslovila. Rodina byla velmi ochotná a vstřícná a poskytla mi všechny potřebné informace a měla jsem možnost udělat rozhovory s celou rodinou.

4.2 Cíle výzkumu

Hlavním cílem mé bakalářské práce je zjistit sociální faktory ovlivňující chod rodiny s dítětem s Aspergerovým syndromem.

4.3 Metodologie a metody

Ve své práci jsem použila metodu kvalitativního výzkumu. Vzhledem k tomu, že jsem se rozhodla zkoumat Aspergerův syndrom, jedince s tímto syndromem a společné soužití s tímto jedincem, jsem si zvolila jako strategii kvalitativního výzkumu případovou studii. Data v případové studii jsem analyzovala pomocí tradiční kvalitativní kategorizace.

4.3.1 Kvalitativní výzkum

Podstatou kvalitativního výzkumu je velmi široký sběr dat, ale na jehož začátku nejsou stanoveny základní proměnné. Stejně tak ani hypotézy nejsou stanoveny předem a výzkumný projekt není založený a závislý na teorii, kterou již předtím někdo vytvořil. Jde

o to, prozkoumat velmi široký jev a podat o něm co největší množství informací. Způsob kvalitativního výzkumu je induktivní, což znamená, že nejprve po nasbírání velkého množství dat, začíná výzkumník pátrat po pravidelnostech, které se v těchto datech vyskytují. Závěrem zkoumání je formulování nové teorie nebo hypotézy.⁴⁶

Kvalitativní výzkum se neomezuje pouze na vybrané proměnné, pole zůstává velmi otevřené a výzkumník až v průběhu zjišťuje, jaký význam zkoumané proměnné mají a jak se navzájem ovlivňují. Výzkumník je zároveň i účastníkem. Neexistuje nezávislý účastník, protože ten je součástí sociálních, psychologických, finančních a dalších vazeb a neexistuje tu zcela nezávislý výzkum.⁴⁷ Osobní vztah s účastníky výzkumu je důležitým a základním předpokladem úspěchu. Žádný výzkumník není bez předsudků a nezatížený svými zkušenostmi a osobní historií. Vědec a věda mají svá omezení tam, kde mohou omezit nebo poškodit účastníky proti své vůli. Právo vědět a objevovat není povýšeno nad jiná práva.⁴⁸

4.3.2 Volný rozhovor

Jako zdroj dat jsem zvolila volný rozhovor. Jedná se o nejčastěji používanou metodu sběru dat ve kvalitativním výzkumu. Ve volném rozhovoru jsou kladeny otázky vztahující se k názorům, pocitům, znalostem, vnímání nebo vztahující se ke zkušenostem či k chování.⁴⁹ Své otázky zaměřuji na vztahy a komunikaci v rodině, na chování dítěte vzhledem k jeho typickým projevům a zajímají mne i reakce okolí.

---

⁴⁶ ŠVARÍČEK, Roman; ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2007. 334 s.

⁴⁷ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

⁴⁸ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada publishing, a.s., 2006. 336 s.

⁴⁹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

4.3.3 Případová studie

Jako svou výzkumnou strategii jsem zvolila případovou studii. Smyslem případové studie je velmi podrobné zkoumání a následné porozumění zkoumanému případu. Je velmi důležité, aby výzkumník nahlížel na každý zkoumaný aspekt jako na součást nějakého celku a ne jako na samostatnou část. Tato komplexnost vede k rozkrývání a vysvětlování vztahů mezi těmito aspekty a dochází tak k vysvětlení podstaty případu. Podstatné je, že v případové studii vždy badatel usiluje o komplexní porozumění případu v jeho přirozeném prostředí. Zároveň se badatel snaží využít všech dostupných metod sběru dat a veškerých zdrojů. Musí se opravdu nasbírat velké množství dat a informací, aby mohl badatel interpretovat interakci mezi případem a okolím.⁵⁰ Takové zkoumání však samozřejmě potřebuje mnoho času.

V případové studii mezi nejpoužívanější techniky patří pozorování a rozhovory, popřípadě analýza dokumentů.

4.3.4 Analýza dat v případové studii

Při analýze dat jsem ve své případové studii použila tradiční kvalitativní kategorizaci. V tradiční kategorizaci jsou data na základě systematického a dlouhodobého pozorování a hledání pravidelností zařazována do systému kategorií. Při této analýze se klade důraz na vytváření vztahových sítí případu.⁵¹

4.4 Objekt výzkumu

Objekt výzkumu jsem vybrala po důkladném zvážení všech aspektů studie. Jelikož rodina chlapce nechtěla vzhledem k citlivosti tématu, aby bylo narušeno jejich soukromí, neuvádím ve své práci skutečné jména, ale jména smyšlená. I některé další údaje jsou záměrně pozměněny.

---

⁵⁰ ŠVARÍČEK, Roman; ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2007. 334 s.

⁵¹ ŠVARÍČEK, Roman; ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2007. 334 s.

Jako objekt výzkumu jsem vybrala chlapce, kterému byl diagnostikován Aspergerův syndrom společně s hyperaktivitou. Od narození byl velice neklidný, citlivý na dotek a velmi aktivní. Potřeboval jen minimum spánku, stále pobíhal a střídal činnosti. Do školky nastoupil v běžném věku, ve čtyřech letech. V šesti letech mu rodiče obstarali asistentku a v sedmi letech nastoupil do školy.

Oba rodiče mají vysokoškolské vzdělání, otec je inženýr ekonomiky, matka učitelka. Petr má mladší sestru Annu. Díky otcovu náročnému a odpovědnému povolání je rodina dobře finančně zajištěna. Rodiče koupili rodinný dům v blízkosti Prahy. Matka po narození syna již do zaměstnání nenastoupila, neboť péče o velmi neklidné dítě vyžadovala neustálou pozornost a dosud je velmi náročná. Otcovo pracovní vytížení přináší i stinné stránky – bývá pracovně na delší dobu mimo domov, často je na pracovních zahraničních cestách.

5 PŘÍPADOVÁ STUDIE

V případové studii je objektem mého zkoumání chlapec s Aspergerovým syndromem a jeho rodina. V této kapitole uvedu dvě tradiční kvalitativní kategorizace a to kategorizaci podle věku dítěte a kategorizaci podle sociálních faktorů ovlivňující rodinu.

Chtěla bych zde popsat chlapcův život, jeho postupný vývoj od těhotenství jeho matky až po začátky školní docházky. Dále zde zkoumám společné soužití chlapce s jeho rodinou, komunikaci v rodině, chlapcovy projevy na veřejnosti a reakce společnosti.

5.1 Kategorizace podle věku dítěte

5.1.1 Prenatální období a porod

Narození Petříka předcházela dvě těhotenství, obě však skončila potratem. Maminka – paní Eva vzpomíná: *„Neměla jsem pro co žít, všechno, co jsem si plánovala, bylo pryč. Bála jsem se vyjít mezi lidi. I nakoupit byl pro mě nadlidský výkon. Nemohla jsem potkat paní s kočárkem. Jedinou oporou byl můj manžel.“*

Třetí těhotenství v roce 2002 bylo od začátku velmi rizikové, provázené obavami, jak vše dopadne. Dítě byl deset dní přenášené, po neúspěšném pokusu o porod přirozenou cestou se lékaři rozhodli pro císařský řez. Chlapec měl 2400g a 45cm, trpěl poporodní sepsí, což byla velmi závažná komplikace pro první dny jeho života. Maminka říká: *„Hned mi ho odvezli a umístili do inkubátoru. Dýchal za něj přístroj, plíce byly slabé, kvůli zjištěné sepsi ihned dostával antibiotika. Ale přes všechny ty pípající přístroje a hadičky byl pro mě ten nejkrásnější tvoreček na celém světě. Veškerá pozornost lékařského personálu se soustředila na záchranu jeho života.“*

5.1.2 Kojenecký a batolecí věk

Hned první dny po propuštění do domácího prostředí nebyly vůbec jednoduché. Petřík byl hodně plačtivé miminko. Málo spal a s usínáním měl velké problémy. Matka vyzkoušela všechny rady pro dobré usínání, ale nic se neujalo. Dítě bylo neklidné, nechtěl, aby ho někdo choval, vzpíral se, vrtěl se, v jeho tělíčku bylo cítit stále napětí. Babička, která tehdy jezdila často dceři pomoci, o svém vnukovi říká: *„Nikdy nebyl mazlivý a chvíle, kdy jsem ho přivinula a on se odtahoval a kňoural, patřily k nejhorším. Tím jsem se moc trápila a stále se sama sebe ptala: Proč je to dítě takové? Co děláme špatně? Jak můžeme svou péči zlepšit, abychom si užívali i pohodu jako v jiných rodinách? Tehdy jsme ještě nevěděli,*

v čem je příčina jeho chování, o co vlastně ve skutečnosti jde. Jediné, na co kladně reagoval a co ho zklidňovalo, byl zpěv. Písniček jsem ze své učitelské praxe znala mnoho a stále jsem mu je tichým hlasem zpívala, občas jsme s dcerou zpívaly společně. Zpěvem se zklidňuje dodnes, někdy si jej dokonce sám vyžaduje.“

Z nespavého kojence ale vyrostlo nespavé batole, dodnes má velmi malou potřebu spánku. Pořádně si odpočinout a vyspat se je pro jeho matku nesplněným snem. Po poradě s pediatrem byli rodiče s Petříkem posláni na neurologické a psychologické vyšetření.

Ani v dalších měsících se Petřík nezklidnil. Když začal sedět a lézt, byl hodně aktivní a uhlídat ho, aby se mu něco nestalo, vyžadovalo velké úsilí. I když první krůčky byly velmi nejisté, dá se říci, že nechodil, ale pobíhal, na židli neposeděl ani u jídla, i z nejzajímavějších činností ho vyrušil každý zvuk nebo pohyb kolem něj. Ani později při oblíbeném sledování kreslené pohádky jeho zvýšený motorický neklid mu nedovolil v klidu posedět. Na ulici ho snadno něco vyrušilo a lehce vyvolalo záchvat vzteku. Udržovat ho v klidu bylo pro rodiče vyčerpávající (matka byla se synem převážně sama, otec byl stále na služebních cestách).

Petrovi byl rok a půl, když mu na Klinice dětské neurologie a psychologie diagnostikovali hyperaktivitu neboli ADHD. Sociální pracovnice Terezie Pemová, spoluautorka projektu hyperaktivita, ve svém článku pro časopis Betyňka říká: *„Rodiče hyperaktivního dítěte mají mnoho úkolů, z nichž jeden je těžší než druhý. Tyhle děti totiž potřebují neustálou pozornost a péči blízkých, aby sami sobě nebo jiným svým impulzivním chováním neublížily. Rodina, do které se narodí dítě s postižením ADHD a poruchou pozornost, pak musí ustát nejen samotný problém, ale i útoky neinformovaného okolí, které je k jiným druhům zdravotního postižení tolerantní. Tyto děti jsou zvědavé, ale i roztěkané a málo kdy vydrží u jednoho zaměstnání, potřebují stále novou zajímavou činnost. Přesto nebo spíše právě proto je pro jejich mámy i táty nejtěžší naučit se mít své dítě rád takové, jaké je, a ani na okamžik je nevinit z toho, že si na jejich rodinu lidé ukazují prstem.“*

Po dalším vyšetření psycholog opět kladl důraz na velkou toleranci k projevům syna, říkal, že po „normálním“ dítěti mohou rodiče chtít, aby dodržovalo třicet pravidel, tak po něm mohou chtít maximálně pět, protože víc nedokáže zvládnout.

„Když nám sdělili diagnózu, bylo to těžké přijmout. Čekala jsem tehdy druhé dítě, těhotenství naštěstí probíhalo bez problémů, já jsem se naplno věnovala Péťovi,“ říká maminka a pokračuje: *„došlo mi, proč naše dosavadní snaha nepřinášela výsledky, také*

jsme získali další odborné informace a zjistili jsme spoustu důležitého. Například, že je dobré často střídat činnosti jak při hře, tak i povinnostech, mít v zásobě vždycky nějakou zábavu, vyhýbat se situacím, které mohou dítě stresovat (nákupy, cestování autobusem), nenechat se vyprovokovat, ale raději na některé projevy vůbec nereagovat. Viděli jsme, jak důležitá je pochvala, jak zbytečné je občasné plácnutí přes zadek, které spíš problém vyostřílo. Mé těhotenství naštěstí probíhalo bez problémů a Petr se na sourozence těšil, ale pak hodně žárlil, časem se vše urovnalo a na svou sestru Aničku nedá dopustit.“

5.1.3 Předškolní vývoj – mateřská škola

Mateřskou školu začal navštěvovat ve čtyřech letech, zpočátku byla docházka bez problémů, zaujaly ho obrázky a ostatní věci kolem něj, stále něco bral do rukou, zkoumal a rozmontovával. Učitelky byly trpělivé, laskavé a tolerantní. S nimi Petřík navazoval slovní kontakt, děti si však moc nevšímal, nereagoval na jejich výzvy ke hře, stranil se jich. Velké problémy s ním měli paní učitelky na školní zahradě. Pokud se věnoval svému rituálu – chodil kolem plotu sem a tam, tak to ještě šlo, jindy však i přes zákazy lezl po stromech, přelézal plot, proto jedna učitelka hlídala ho a druhá ostatní děti.

Na začátku dalšího školního roku do školky nastoupila sestra Anička, na tu se velmi upnul, jenže Petrovi vadilo, když si Anička chtěla hrát i s ostatními dětmi. Možná si i on někdy chtěl hrát s ostatními dětmi, nedal jim to však najevo nebo zvolil špatný způsob oslovení dětí. Když se učitelkám podařilo, zapojit ho do společné hry, chtěl mít naprostou kontrolu nad hrou, chtěl, aby ostatní respektovali jeho pravidla, což bylo nereálné.

Po pečlivém vyšetření a zvážení jeho sociálních a kognitivních schopností a zohlednění rozsahu a intenzity jeho zájmů odborníci konstatovali, že nejde jen o hyperaktivitu, ta ještě neznamená, že by nemohla být spojena i s dalším stavem, například s Aspergerovým syndromem. Nakonec psycholog příznaky rozpoznal a diagnózu Aspergerova syndromu potvrdil. Zkušenosti klinických pracovníků a výzkumné studie hovoří o řadě dětí, které mají dvě diagnózy. Od šesti let mu byla přiřazena asistentka.

S výchovou často pomáhali matčini prarodiče, které rodina navštěvovala. Otec je přivezl a po 14 dnech pro ne opět přijel. Matka na Moravě vyrůstala, má tu řadu kamarádek. S těmi se ráda setkávala, potřebovala si v klidu popovídat a od syna si odpočinout. Proto s sebou brala Aničku a Petříka si nechala babička, která se vnukovi intenzivně věnovala. Chodili na procházky, o každém kvítku a zvířátku si povídali. Narazili-li na nějakého

řemeslníka, který něco opravoval nebo stavěl, ho vydržel Petr obdivuhodně klidně pozorovat dlouhou dobu.

Večer babička četla nebo zpívala a s ustálenými rituály chlapce ukládala ke spánku. Vypráví o něm: *„Má úžasnou paměť, citoval celé pohádky, nejvíce ho zajímaly ty o zvířátkách. Od jednoduchých příběhů jsme přešli k prohlížení encyklopedií a k častým návštěvám zoologické zahrady. Pamatoval si údaje, které jsem mu četla na cedulkách u klecí, jeho pozornost u věcí, které ho zajímaly, vydržela dlouho, motivovat ho však k činnostem, které ho nezajímaly, byl však nadlidský úkol.“*

Babička dále vzpomíná: *„U nás byl vždy rád, taky jsem kromě maminky byla jediná osoba a dodnes tomu tak je, kterou při příjezdu obejme a políbí. Všechno chce najít na svém místě, tak jak to bylo při odjezdu. Jednou jsme museli vyměnit starou kuchyňskou linku, velice ho to rozhodilo, nechtěl se s tím smířit. Má velice rád klid a neměnnost. Jsou-li věci stále stejné a na svém místě, pak je pro něj svět jednodušší a cítí se bezpečně.“*

5.1.4 Začátek školní docházky

Do školy šel Petr v sedmi letech, Aničce bylo v té době téměř šest, ale do první třídy nenastoupila. Maminka to zdůvodňovala takto: *„I když mělo být Aničce v říjnu šest let a splňovala všechny předpoklady pro vstup do školy, nechtěli jsme, aby byla s Petříkem stále pohromadě, aby sledovala jeho úspěchy, ale i problémy. Bylo nám jasné, že potřebovala žít svůj život. Škola je v našem městečku malá, každý ročník má jen jednu třídu.“*

Malá škola, pečlivě uspořádané třídy chlapci vyhovovaly. Matčiny představy o metodách výuky se s realitou brzy rozcházel. Maminka říká: *„Měla jsem za sebou jen 10 let učitelké praxe, ale vím, že dobrou školu netvoří ani tak výzdoba (i když je důležitá), ale osobnost učitelky. V APPLE nám řekli, že je nutné, aby učitelka měla zkušenosti s podobnými dětmi, protože každé dítě s Aspergerovým syndromem je trochu jiné a pro každé je třeba vymýšlet vhodnou strategii a přizpůsobovat výukový plán. Také je velmi důležitá ochota učitelky radit se s odborníky a spolupracovat s vedením školy, to by ji mělo podporovat a v případě potřeby jí pomáhat. Učitelka by měla být klidná a dítěti s Aspergerovým syndromem zdůrazňovat jeho úspěchy. Jak jinak ale jednala Petrova paní učitelka!*

Maminka o zážitcích z první třídy vypráví: *„Už první den školy byl tak trochu horor. Po vyslechnutí krátkého přivítání z rozhlasu a po chladné uvítací větě následovaly jen pokyny*

pro rodiče, děti jakoby tam ani nebyly. Žádné povídání si s nimi, žádné seznamování. Bylo vidět, že se jí z prázdnin do pracovního procesu ani trochu nechtělo.“

Ke školním povinnostem přistupovat od začátku velice zodpovědně a svědomitě, přesně si pamatoval, jaké pomůcky si mají přinést, co mají doma procvičovat. O jeho touhu po získávání nových informací nikdo nestál. Nejdůležitější byla pro paní učitelku písemka. Často nosil za školy černý puntík se slovy: „*Je nepozorný, nesoustředí se. Znovu a lépe.*“ A to měl asistentku. Čím více se ovšem Petr snažil, tím byl nervóznější a výsledek horší. Z učitelky měl respekt a pomalu se jí začínal bát. Ať dělal, co dělal, téměř vždy to bylo špatně. A právě tyto děti tolik potřebují pochvalu. Jednou mamince vyprávěl: „*Dnes jsme psali slovo pes, tak jsem se přihlásil a chtěl jsem říct takovou zajímavost o psounech, že to zní, jako kdyby to byli psi, ale jsou to hlodavci. Ale paní učitelka mě hned zarazila, ať se nejdřív naučím toho psa napsat, pak že o něm můžu vyprávět.*“

S lítostí vzpomíná maminka na tresty, které musel její prvňáček často psávat. Někdy ještě ani neznal všechna písmena, která věta desetkrát opisovaná obsahovala. Matka i otec se snažili s učitelkou vše prokonzultovat, ale výsledek se nedostavil. Petr měl smůlu, že jeho první učitelka si v první řadě potrpěla na perfektním zvládnání požadavků a měla jasnou představu, co má dítě umět, ale jeho tvořivost a hendikep ji nezajímaly. Na závěrečném vysvědčení byly jen jedničky.

Smůla Petra provází i v letošním roce. V září nastoupil s jinou paní učitelkou do druhého ročníku, kterou si velmi oblíbil. Ta však po dvou měsících dlouhodobě onemocněla, což ředitelství řeší krátkodobými zástupy. Pro Petříka je to velmi stresující, je zmatený, nejistý a velmi úzkostlivý. „*Jedinci s Aspergerovým syndromem nikdy nemají rádi změny, vždy se budou snažit, aby si v životě zajistili určitou stabilitu. Nevím, jak budeme situaci řešit. Vytrhnout ho ze známého prostředí a poslat ho s asistentkou do speciální třídy v Praze nechceme*“ říká s lítostí maminka a pokračuje: „*V APLE jsme se dozvěděli o metodě léčby zvané EE BIOFEEDBACK, která pomáhá dětem a dospělým při různých obtížích, také při poruchách pozornosti a soustředění. Při vstupním vyšetření se zjistí, co je třeba na fungování mozku zlepšit. Snímací elektrodou se zaznamenávají mozkové vlny v daném okamžiku. Počítač záznam vyhodnotí a určí konkrétní problém. Jde pak vlastně o sebeučení mozku formou hry, tréninku nebo léčby. Trénink je nenásilný, bezbolestný a má mít dlouhodobý efekt. Sezení trvá 45 minut a je potřeba ho alespoň čtyřicetkrát opakovat. Výsledkem má být zklidnění, posílení vůle a sebeovládání, také se má zlepšit kvalita spánku.*“ Tuto léčbu v současné době rodiče s Petrem absolvují.

5.1.5 Současnost

Rodina se snaží všestranně rozvíjet osobnost obou sourozenců. Jezdí na výlety, do zoo, do IQ parku. Každoročně jezdí s dětmi na dovolenou, i když Petr změnu prostředí nevíta. „Často musíme překousnout řadu nepříjemných situací, ale v přítomnosti otce to jde lépe.“ O vztahu k otci pak maminka pokračuje: „Nikdy se mezi nimi nevytvořilo silné citové pouto, Petr jej bere jako autoritu, ale nikdy se s ním srdečně nevíta, když se vrací z cest. Je to takový oboustranně chlapský vztah. Petřík se těší, že si spolu sednou k počítači, hry nehrají, protože Petr nerad prohrává, vzteká se, nemůže podvádět. I při stolních hrách se podvádět snaží, jen aby vyhrál. Věnují se spolu s otcem náročnější činnosti, Petr musí doplňovat a dokreslovat. Vím, že odborníci zájem o počítače podporují, jednak jde o možnost budoucího profesionálního uplatnění, jednak je to cesta ke zvyšování sebevědomí a navazování kontaktu s vrstevníky, Petr může jiným dětem poradit a oni třeba pak pomohou mu v situacích, kdy si neví rady. V posledním roce má ještě jeden mužský vzor. Je to jeho trenér v džudu. Jsem ráda, že se syn rád setkává s někým jiným, uznává pokyny, musí dodržovat určité postupy, musí nějak vyjít s jinými chlapci. Vím, že velkou zásluhu má trenér, který mu rozumí a je ochoten a schopen mu pomoci.“

O vztahu mezi sourozenci maminka říká: „Pro Aničku je bratr hrdina, ničeho se nebojí, je odvážný, všechno si pamatuje – to se Aničce líbí. Anička, když je sama, je klidné děvčátko, ale když je s bratrem, chce dělat všechno s ním. A jeho nápady a pokusy jsou často nebezpečné, on jedná dřív, než to promyslí a ona ho slepě následuje. Naproti tomu Petr říká, že Anička je hloupá, že neví tolik co on a Aničku to mrzí. Když ji však za něco pochválí, je to pro ni odměna nadevše. Anička se v něm vidí, chtěla by s ním být pořád.“

V současné době se po nemoci vrátila původní učitelka, ale moc se nezměnilo. Ona a další členky pedagogického kolektivu vůbec nerespektují požadavky psychologů, Petrovi školní život neusnadňují, je neustále okřikován, napomínán, nosí domů poznámky, že je neklidný, že nejí správně příborem a podobně. Matce vytýkají špatnou výchovu, malou přísnost a nedůkladnost. Když byli nedávno rodiče na vyšetření v APLE, vzali s sebou tyto poznámky. Lékaři se podivili, že ještě v dnešní době je možný takový neinformovaný přístup k postiženému dítěti a slíbili osobní návštěvu ve škole. Prospěch má chlapec stále výborný.

5.2 Kategorizace podle sociálních faktorů

5.2.1 Reakce rodiny na diagnózu Aspergerova syndromu

Pro Petrovy rodiče bylo velice těžké diagnózu jejich syna přijmout. Je to samozřejmě, od narození pozorovali různé zvláštnosti v chování jejich syna, syn s nimi moc nekomunikoval, nechtěl žádné doteky či pohlazení. Byl velmi aktivní, rodiče neměli žádnou možnost odpočinku. Když se dozvěděli diagnózu, nevěděli, co to bude pro ně a jejich syna znamenat, zachovali se však velmi statečně a hlavně jako milující rodiče. Někteří rodiče bohužel reagují velice negativně, snaží se diagnózu ignorovat, příznaky přehlížejí a tak dítěti ubližují. Petrovi rodiče však diagnózu velmi statečně přijali a hned od prvního dne se zajímali, jak mohou svému dítěti co nejlépe a nejefektivněji pomoci. Zjišťovali neskutečné množství informací o Aspergerově syndromu a o různých druzích a možnostech pomoci. Zjistili, jaký přístup potřebuje jejich syn ve školce a později ve škole. Samozřejmě díky jeho hyperaktivitě potřeboval více pozornosti než ostatní děti. Snažili se najít školku a pak školu, která by nejvíce vyhovovala jejich požadavkům.

5.2.2 Společné soužití rodiny s dítětem s Aspergerovým syndromem

Společné soužití rodiny s dítětem, které má Aspergerův syndrom je velice složité a komplikované. Petrova matka se musela vzdát své práce učitelky, aby mohla být synovi stále nablízku, protože vyžadoval neustálou pozornost díky své hyperaktivitě. Celá rodina se Petrovi musí přizpůsobovat, brát ohled na jeho citlivost, rituály a zájmy, na strach ze změn a na obtížné přizpůsobování se změnám a celkově na jeho sociální chování a život ve společnosti.

Maminka popisuje jeho touhu vše přesně dodržovat: „*Vždy, když připravuji Péťovi kakao, jsem nucená dodržovat přesný postup. Musím vzít stejnou lžičku jako vždy, odměřit přesné množství kakaa a mléka, vařit mléko přesně daný čas, použít stejný hrníček.*“

Důležité jsou rituály, ve kterých se musí rodina Petrovi hodně přizpůsobovat a vyjít mu vstříc. Petr potřebuje dodržovat zavedený režim dne a každá odchylka ho velmi znervózňuje.

Je tady samozřejmě i finanční stránka. Rodiče Petrovi platili asistentku, různá psychologická vyšetření, biofeedback. Naštěstí rodina má dostatek finančních prostředků, aby mohla dostatek věcí a služeb Petrovi umožnit.

5.2.3 Komunikace dítěte s rodinou a okolím

Komunikace je u dětí s Aspergerovým syndromem obecně trochu problém. Tyto děti obtížně komunikují s okolím, často nechápou výrazy a emoce druhých lidí, a tak na ně neumějí reagovat. Je pro ně velmi obtížné navazovat oční kontakt a někteří lidé to bohužel chápou jako projev nezdvořilosti nebo dokonce nezájmu.

Petr komunikuje s okolím docela dobře. Ve škole se snaží, se spolužáky občas komunikuje, ale raději je o samotě, hraje si sám a ostatní mají pocit, že druhé ani nepotřebuje. Je spokojený, když se sám věnuje své zálibě nebo rituálu. Oceňuje spíše společnost starších osob, protože má pocit, že si s nimi víc rozumí, protože jsou na vyšší intelektové rovině než jeho vrstevníci.

V rodině komunikuje Petr nejvíce s maminkou a babičkou. Maminka s ním tráví veškerý jeho volný čas, snaží se mu kvůli jeho hyperaktivitě střídat různé činnosti a pomoci mu lépe se orientovat ve světě, kterému nerozumí. S tatínkem samozřejmě Petr komunikuje také, ale nevytvořil si k němu tak silný citový vztah, protože jeho tatínek tráví spoustu času mimo domov kvůli své časově náročné práci.

Na návštěvy Petr reaguje různě. Někdy se velmi straní, ale občas si na dotyčnou osobu zvykne a vypadá, že si jí ani nevšímá.

5.2.4 Projevy dítěte na veřejnosti

Na veřejnosti často Petr působí jako nevychované a nezvladatelné dítě. Tyto děti tak sice většinou působí, ale není tomu tak. Petr není nevychovaný, jen mu chybí sociální cítění a nechápe pravidla sociálního chování. A bohužel nepomůže ani vysvětlování rodičů a napomínání. Naopak se to může ještě zhoršit, protože Petr může dostat záchvat vzteku a neposlouchá nikoho kolem sebe. Lidé tak mají pocit, že rodiče neumí poslechnout a že je rozmazlený.

Další problém nastává tím, že děti s Aspergerovým syndromem nemají žádné zábrany říkat pravdu a to i v situacích, kde se to příliš nehodí. Stejně tak Petr. Maminka vzpomíná: *„Musela jsem vzít Petra k holiči. On samozřejmě nechtěl, vzpíral se a já usoudila, že bude nejlepší vzít ho ke své kadeřnici, která je má dobrá známá a s naší situací je seznámena. Když jsme tam přišli, místo pozdravu začal Petr křičet na celé kadeřnictví, že ta paní holička hrozně páchne. Paní kadeřnice se velmi naštvála a Petra neostříhala. V té chvíli mi*

bylo hrozně, ale nemůžu všem lidem kolem začít vysvětlovat, že má Aspergerův syndrom a že to neudělal schválně.“

Babička hned navazuje na maminku: *„Vzpomínám si, jak jsme museli jet s Petrem autobusem, už bych to nikdy neudělala. Bylo léto, autobus byl poloprázdný, ale Petr najednou začal křičet na celý autobus, že si k nikomu z těch lidí nepřisedne, protože jsou všichni upocení a smrdí a že on se jich za žádnou cenu nebude dotýkat. Věděla jsem, že nemá smysl mu začít vysvětlovat, že to neměl říkat a proč. Nepomohlo by to. Všichni se na mě dívali, a slyšela jsem všechny ty narážky, že je nevychovaný a že by ho hned srovnali. Chtělo se mi brečet.“*

5.2.5 Reakce okolí

Maminka – paní Eva nejvíce trpí reakcemi ostatních lidí, přála by si jejich větší informovanost, potřebuje podporu a ne neustále poslouchat, že neumí vychovat dítě. Neví, jestli má každému vysvětlovat, že Petr za to nemůže, že má Aspergerův syndrom, Ani to vždycky vysvětlovat nejde. Ví, že se lidem v restauraci nelíbí, že pobíhá mezi nimi, v autobusu si nechce vedle nikoho sednout a má i přes matčino napomínání ke všemu připomínky. Dovede být také nepříjemně netaktní, nemá zábrany ostatním říct, co si myslí.

Maminka popisuje nepříjemné situace: *„Má snížený práh bolestivosti, takže v ordinaci u lékaře zvládá i nepříjemné úkony. Ale v čekárně je velký problém – neposedí, bere ostatním věci, přemisťuje židličky. Já ho napomínám, ale on nereaguje a ostatní maminky nemají pochopení. Je to často vyčerpávající. Nevím, zda se syn plně zařadí mezi většinovou společnost. S manželem se snažíme podporovat ho v tom, co ho baví, abychom za pár let vybrali vhodnou střední školu. Myslím, že má šanci vystudovat i vysokou školu, obávám se ale, že v praxi nebude umět uplatnit vzdělání, kterého dosáhl.“*

6 SHRUTÍ PŘÍPADOVÉ STUDIE

Narození Petra bylo pro rodiče velkým štěstím. Po několika potratech, po náročném těhotenství plném úzkosti a po těžkém porodu byli rodiče naplněni radostí a láskou. Problémy však nastaly ihned a rychle přibývaly – nespavost, pak odchylný motorický vývoj, vyhledávání pomoci u odborníků.

Když dítě povyroستlo a nechovalo se přesně tak jak ostatní, byli rodiče mnohými kritizováni za špatnou výchovu, malou náročnost a velkou toleranci k jeho odlišným projevům. Diagnostikování Aspergerova syndromu rodiče samozřejmě nepotěšilo, ale přestalo je konečně trápit, že dítě špatně vychovávají, že vše je jejich vina. Lékaři jim vysvětlili, že se jejich syn s tímto problémem narodil a že dítě bude vyžadovat velkou trpělivost a hlavně pochopení.

Ve své případové studii jsem uvedla dvě tradiční kvalitativní kategorizace. Kategorizaci podle věku dítěte a kategorizaci podle sociálních faktorů, které ovlivňují chod rodiny. V první kategorizaci jsem popsala Petrův život od jeho narození, přes vývoj v dětství, jeho nástup do školky a později do školy. V druhé kategorizaci jsem popsala vliv na jeho rodinu. Jak rodina reagovala na Petrovu diagnózu, jak se s ní vyrovnávala, jak se snažila Petrovi pomoci a jak na jeho diagnózu reagovalo okolí. Dále jsem sledovala jeho projevy na veřejnosti a vliv těchto projevů na rodinu a dále Petrovu komunikaci s rodinou.

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo zjistit sociální faktory ovlivňující chod rodiny. Mezi tyto faktory patří komunikace dítěte s rodinou, vztahy v rodině, příbuzenské vztahy rodiny, finanční stránka. Velmi důležitým faktorem jsou i rituály dítěte, které velmi ovlivňují celou rodinu.

Jaké jsou vztahy v rodině a jak Petr komunikuje?

Rodina Petra je velmi chápavá a od začátku se snaží Petrovi co nejvíce pomoci. Na Petrovu diagnózu Aspergerova syndromu zareagovali velmi dobře a statečně. Ihned hledali pomoc psychologů a zjišťovali neskutečné množství informací, jen aby mohli svému synovi co nejvíce pomoci a sami se přizpůsobit jeho potřebám.

Petr nejlépe komunikuje s maminkou a babičkou. Maminka se vzdala své práce, aby mohla být svému synovi neustále nablízku. Tráví s ním všechnen jeho volný čas, učí se s ním, pomáhá mu a vymýšlí pro něj činnosti, tak aby se střídaly a vyhovovaly mu. Babička své dceři velmi často pomáhá a tak si Petr vybudoval nejbližší vztah právě k nim. Petrův

tatínek je často na služebních cestách, proto si k němu Petr nevytvořil tak silné citové pouto. Rodina je však díky jeho práci dobře finančně zajištěna a může si tak dovolit spolupráci psychologů a osobní asistentku.

Velmi zajímavý je Petrův vztah se sestrou Aničkou. Pro Aničku je její bratr velký hrdina. Všechno by chtěla dělat jako on. Petr si totiž často neuvědomuje nebezpečí a jedná dřív, než si to rozmyslí a na Aničku tak působí jako odvážný. Petr se však o Aničce vyjadřuje jako o hloupé. Petr má ohromnou paměť a je schopný si zapamatovat dlouhé odstavce z paměti. To samozřejmě Anička nedokáže a tak si Petr myslí, že je hloupá. I přes to spolu komunikují velmi dobře a dokážou si spolu i hrát.

Co přináší rodině největší problémy?

Zjistila jsem, že největší problémy rodině přináší Petrovy projevy na veřejnosti a následné reakce společnosti. Petrovi chybí sociální cítění, nechápe nepsaná pravidla chování, nechápe, že svými upřímnými slovy může někomu ublížit. Nemůže jezdit hromadnými dopravními prostředky, rodina má problém u lékaře, holiče nebo kdekoli, kde je více lidí. Petr nedokáže v klidu sedět a čekat, až na něj přijde řada, neustále pobíhá a ostatním lidem se to samozřejmě nelíbí. Maminka pak slyší neustálé narážky, že neumí svého syna vychovat.

Mezi další výrazný problém patří Petrův strach ze změn a jeho nepřizpůsobivost změnám. Petr potřebuje kolem sebe své věci, které jsou pořád stejné a nemění se. Pije jen ze svého hrníčku, a když se rozbije, nastává velký problém. Petr se nenapije z jiného a maminka tak musí koupit přesně ten samý.

Jak pomoci rodině?

Rodiče dokáže dítě zcela vyčerpat. V době, kdy si potřebují odpočinout od svého potomka, jim může při hlídání pomoci širší rodina a známí. Pro dítě je nezbytné zažívat pocit emocionálního přijetí rodiny i ve chvílích, kdy spolu její příslušníci momentálně v něčem nesouhlasí. Tyto děti potřebují silné a zodpovědné zastánce a k takovému postoji může rodičům pomoci, když se sdružují v rodičovských skupinách či klubech. Vytrvalost, kterou s sebou přináší větší skupina, pomáhá rodiče ujistit, že podporovat své potomky je v pořádku. Potřebují slyšet zkušenosti podobné těm jejich a sdílet způsoby výchovy s ostatními otci a matkami. Nalezení určité výchovně - vzdělávací rovnováhy může podle mého názoru vzniknout právě díky vzájemné spolupráci osob, které se na výchově a vzdělávání dítěte podílejí.

ZÁVĚR

Svou bakalářskou práci jsem nazvala Dítě s Aspergerovým syndromem – případová studie. V teoretické části jsem popsala Aspergerův syndrom, jeho vznik a typické projevy tohoto syndromu, převážně u dětí. Velkou pozornost jsem věnovala druhé kapitole, ve které se zabývám sociálním chováním dětí s Aspergerovým syndromem. Popisuji jejich vztah s vrstevníky, jejich strach ze změn, jejich špatnou přizpůsobivost změnám, zabývám se jejich zájmy, rituály a jejich myšlením. Poslední kapitolu teoretické části jsem věnovala emocím, vnímání a řeči dětí s Aspergerovým syndromem. Rozebrala jsem jejich citlivost smyslů a potíže s navazováním očního kontaktu.

Praktickou část jsem věnovala případové studii, kterou jsem rozdělila na dvě části, podle tradiční kvalitativní kategorizace. První kategorizaci jsem vytvořila podle věku dítěte a druhou kategorizaci podle vlivů na rodinu. Ve shrnutí případové studie jsem odpověděla na všechny problémy, které jsem si zvolila jako cíle své bakalářské práce.

Rodině by zajisté pomohla větší informovanost společnosti o této problematice. Rodiče potřebují podporu od ostatních a ne neustálé posměšky, které vycházejí pouze z neznalosti situace a z neznalosti projevů tohoto syndromu.

Rodiče by přivítali, kdyby probíhala větší osvěta, kdyby lidé o tomto problému více věděli a stále jen nekritizovali. Není totiž možné, aby sami stále vysvětlovali, že jejich dítě trpí poruchou a nelze jej za to trestat.

Pomoci rodině může společnost tím, že pochopí jejich velkou snahu správně dítě vést a vychovat. Při velké péči se mnohé napraví, rodiče Petra jsou velmi obětaví a důslední ve výchově, řídí se přesně radami odborníků. Pomáhá jim hlavně širší rodina a teď, když Petr chodí do školy i někteří pedagogové a vedoucí kroužků, zdůrazňují, že opravdu bohužel jen někteří.

Doufám, že má bakalářská práce poskytne důležité a potřebné informace pro další rodiny, které mají dítě s tímto syndromem nebo s obdobným postižením. Mohla by také pomoci ke studijním účelům studentům humanitních oborů, zájemcům o tuto problematiku a široké veřejnosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ATTWOOD, Tony. *Aspergerův syndrom*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005. 208 s. ISBN 80-7178-979-8
- [2] LAWSON, Wendy. *Život za sklem: osobní výpověď ženy s Aspergerovým syndromem*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2008. 104 s.
- [3] THOROVÁ, Kateřina. *Vyjímečné děti: Aspergerův syndrom*. 2. vydání. Praha: [s. n.], 2007. 80 s. ISBN 978-80-254-6341-3.
- [4] JAMES, Ioan. *Aspergerův syndrom: mimořádní lidé - mimořádné výkony*. Praha: Triton, 2008. 199 s. ISBN 978-80-7387-099-7.
- [5] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
- [6] ŠVARŤÍČEK, Roman; ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2007. 334 s.
- [7] MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada publishing, a.s., 2006. 336 s.
- [8] KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Autismus VII. Diagnostika poruch autistického spektra*. [Metodická příručka IPPP.] Praha, 2003.
- [9] ČADILOVÁ, Věra; ŽAMPACHOVÁ, Zuzana. *Specifika vzdělávání dětí, žáků a studentů s Aspergerovým syndromem*. IPPP: Praha, 2007. ISBN 978-80-86856-36-0
- [10] HRDLIČKA, M., KOMÁREK, V. (Eds.). *Dětský autismus*. Praha: Portál, 2004.
- [11] JELÍNKOVÁ, M. *AUTISMUS II. – Problémy v sociálních vztazích dětí autismem*. Praha: IPPP ČR. 2000.
- [12] RICHMANN, S. *Výchova dětí s autismem*. Praha: Portál, 2006.
- [13] VERMEULEN, P. *Autistické myšlení*. Praha: Grada, 2006.
- [14] JELÍNKOVÁ, M. *Autismus III. Problémy s představivostí dětí s autismem*. Praha: IPPP, 2001.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ADHD Attention deficit hyperactivity disorders – hyperaktivita s poruchou pozornosti